

A. F. Tscherning.
Nogle Betragtninger

AF

H. J. H. GLÆDEMARK.

Fyrrerne og Halvtredserne i det 19. Aarh. er blevet kaldt vor politiske Guldaldertid. Tidsforholdene kaldte eller maaske rettere tvang en Række betydelige Personligheder inden for Aandslivet og Videnskaben frem paa den politiske Arena — »Mændene fra Fyrrerne«, der skabte vor fri Forfatning og dermed vort konstitutionelle Liv.

Forunderligt er det, at vore Historikere kun i ringe Grad videnskabeligt har behandlet den danske Forfatnings Historie i det 19. Aarh. Siden Neergaard i 1916 afsluttede den første større Skildring heraf i Under Junigrundloven, er der kun kommet tre betydelige Bidrag: Hans Jensens De danske Stænderforsamlingers Historie 1830—48, Albert Olsens Den danske Finanslov 1850—64 og Povl Bagges D. G. Monrads Statstanker. Endnu ringere er Resultatet paa det biografiske Omraade, vel at mærke, naar man tænker paa »Mændene fra Fyrrerne«; værd at nævne er kun: Erik Henrichsens lille populære, men fortrinlige Skrift Mændene fra 48, Fr. Nørgaards populære Bog D. G. Monrad og Flemming Dahls Indledning til C. G. Andræ's Taler.

Nu foreligger endelig den første større Biografi, der bygger paa et stort videnskabeligt Kildemateriale: Tormod Jørgensens

digre Værk Anthon Frederik Tscherning (1938). Man kan vist roligt sige, at Jørgensen har støvet alle de trykte og utrykte Kilder igennem, der indeholder noget af Betydning om Tscherning. Han har samlet et rigt Stof til Belysning af denne fremragende Politiker — »det danske demokratis fader«. Selv om Værket for den Historiker, der har beskæftiget sig mere indgaaende med dansk Historie i det 19. Aarh., ikke bringer noget væsentligt nyt af Betydning, har det ogsaa for ham sin store Værdi ved at bekræfte og videre uddybe det, man hidtil har vidst om Tschernings politiske Udvikling, Tanker og Virken. Fremstillingen er saglig, men meget bred. Selv om man maa give Forfatteren Ret i, at »fra 1848 er Tschernings historie i den grad vokset sammen med Danmarks politiske historie, at meget deraf har måttet medtages som den for forståelsen nødvendige ramme om hans billede«¹, saa kunde man dog have ønsket Fremstillingen noget kortere, hvorved mange Gentagelser var undgaaet og Billedet af Tscherning blevet skarpere. Alligevel bør Værkets store Volumen ikke afskrække den almindelige Læser fra at give sig i Kast med det.

Hovedindvendingen mod Tormod Jørgensens Bog er den, at Fremstillingen er alt for kronologisk, hvorved det pragmatiske og syntetiske trænges i Baggrunden, ja oftest fuldstændig mangler. Forfatteren burde inden for passende Tidsafsnit — bestemt ved Tidsforholdene og Tschernings eget Liv og Virken — have givet mere samlede Skildringer af Tschernings Liv og af hans Stats- og Samfundsider, paavist disses Opstaaen og Udvikling hos ham og belyst hans Handlingers Forhold til dem, samt betragtet og begrundet, dels hans Ideer og Virken ud fra Tidsforholdene, dels hans Stilling til Samtidens Mænd og Partier. Man vilde derved have faaet en dybere Forstaaelse af Tschernings Ideer og Virken og tillige faaet belyst, i hvor høj Grad hans Modstandere havde Ret, naar de beskyldte ham for at være »genial«, paradoksal o. s. v. Jørgensen har alt for sjældent stillet sig selv Spørgsmaalene: hvorledes? hvorfor? hvordan? o. s. v.

¹ Tormod Jørgensen: Anton Frederik Tscherning (1938), 10. Værket citeres i de følgende Noter: Jørgensen.

I det følgende skal fremsættes nogle korte Bemærkninger vedrørende Tschernings Personlighed, hans Ideer og Indsats samt hans Forhold til Tiden og dens Mænd.

Anthoⁿ Frederik Tscherning er den ejendommeligste og betydeligste af »Mændene fra Fyrrerne«; han har ved sine Ideer og sin Virksomhed øvet en afgørende Indflydelse paa Danmarks politiske og sociale Udvikling siden 1848 og lige til vore Dage, — og dog var han kun Minister et halvt Aar og kun i nogle faa Aar Fører for et Parti, næsten bestandig i Opposition til det Parti, der fra 1848—64 beherskede den offentlige Mening, det nationalliberale Parti eller Intelligenspartiet, som det ogsaa kaldtes. Selv om Tscherning til Tider kunde arbejde sammen med de Nationalliberale, saa staar dog dette ubestridt fast: hans politiske Grundsyn og Sympatier stod i den skarpeste Mod-sætning til deres. Hvad var den dybere Aarsag hertil og til, at Tscherning oftest bekæmpede det Parti, hvor han ifølge sin sociale Stilling naturligt hørte hjemme? Dette fremgaar ikke tilstrækkeligt tydeligt af Tormod Jørgensens Fremstilling.

Grunden til Tschernings og de nationalliberale Føreres forskellige politiske og sociale Indstilling maa først og fremmest søges deri, at deres Ungdomstid faldt til forskellige Tider. Tscherning var født 1795 i Frederiksværk, hvor Faderen var Inspektør for Krudtfabrikken. Hans Ungdomstid faldt saaledes i Begyndelsen af det 19. Aarh., i Romantikkens Gennembrudstid. Dens Mænd var i deres Stats- og Samfundsindstilling konservative og i højeste Grad kongeligsindede. De priste Frederik VI, Landets Fader, der — som man mente — paa Kongressen i Wien 1814—15 havde reddet Danmark fra Undergang. Romantikkens Indflydelse gjorde sig især gældende inden for de dannede og intilligente Kredse. Herved dæmmedes der for en Tid op mod den franske Revolutions demokratiske Ideer, som i Slutningen af det 18. Aarh. havde vakt saa stor Begej-

string netop i de samme Samfundskredse og til en vis Grad ogsaa havde øvet Indflydelse paa Statens ledende Mænd. Brydningen mellem den franske Revolutions Friheds- og Ligheds-ideer og Romantikens konservative, ja i visse Henseender endog reaktionære Ideer fik afgørende Betydning for Tscherning. Han maatte tage Stilling til denne Idékamp, der ikke alene gjorde sig gældende paa Aandslivets Omraade, men ogsaa inden for Stats- og Samfundslivet. Naar Tscherning — trods sin Udom — tog Parti for det foregaaende Slægtleds Ideer, altsaa den oplyste Enevælde's og den franske Revolutions, beroede det dels paa den Paavirkning, som det snævre Milieu, han voksede op i, øvede paa ham, dels paa hans Oplevelser, Erfaringer og Iagttagelser i Ungdomstiden. Omgangen i Frederiksværk med Almuens Børn, men dog især hans gennem 35 Aar nære Tilknytning til Faderen og hans mangeaarige Forbindelse med P. A. Heiberg i Paris, der begge hyldede det 18. Aarh.'s Ideer, som virkeligjordes i Frankrig under den store Revolution, og som her i Landet under den oplyste Enevælde havde medvirket til de store Bondereformer, fik afgørende Betydning for Tschernings Udvikling og hele Indstilling, først og fremmest ved at fremkalde en dyb Kærlighed hos ham til Bondestanden og til borgerlig Lighed, ved at vække et brændende Had i ham til alle Stands- og Klasseprivilegier, samt ved at aabne hans Øjne saavel for Oplysningens store Betydning som for politisk, aandelig og økonomisk Frihed. Hertil kom saa, at Københavns Bombardement 1807, Freden i Kiel 1814, hvorved Norge adskiltes fra Danmark, og hans mange Rejser i Udlandet, bl. a. Opholdet i Frankrig 1815—18 og den militære Tjenesterejse — i Virkeligheden en Landsforvisning — 1833—38, fik ham til at indse Enevældens ødelæggende Indflydelse herhjemme, især ved dens Konservatisme og Mangel paa Initiativ. Saaledes var det hovedsagelig de demokratiske og konservative Ideer og Forhold, Tscherning blev stillet overfor i sin tidligste Ungdom, som afgjorde hans senere Indstilling til Stats- og Samfundsforhold. Da han ved Julirevolutionens Udbrud i 1830 var en moden

Mand med en grundfæstet politisk Opfattelse, kunde denne Omvæltning ikke faa nogen afgørende Betydning for ham, saa meget mindre som han i Forvejen i høj Grad havde indsuget den store franske Revolutions Frihedsideer.

Helt anderledes forholdt det sig med de nationalliberale Førere. De var næsten alle født i Aarene 1810—18. Deres Ungdomstid eller rettere deres Studentertid — de havde alle studeret — faldt saaledes samtidig med eller i Aarene umiddelbart efter Julirevolutionen. De var begejstrede for og paavirkedes af den franske Middelstands liberale Ideer, derimod kun i ringe Grad af det 18. Aarh.'s demokratiske.

Ogsaa et andet Forhold bidrog til at fjerne Tscherning fra de Nationalliberale. Han var ikke Student. Den store Kundskabsfylde, som han i Aarenes Løb erhvervede sig, hvilede hovedsagelig paa Erfaringer og Iagttagelser: som Dreng havde han deltaget i Arbejdet paa Krudtfabrikken i Frederiksværk og i Landbruget, der hørte til denne; senere havde han i 8 Aar som Faderens Assistent ledet og oparbejdet Fabrikken. Under sine langvarige Ophold i Udlandet havde han personlig lært andre Landes Forfatningsforhold, Administration og sociale Forhold at kende, besøgt Militærinstitutioner, Fængsler og en Mængde forskellige større industrielle Virksomheder, studeret Aktieselskabsvæsen og skaffet sig Underretninger om alle de nyeste Opfindelser, der kunde være til Gavn for det danske Samfund; ja, 1839—40 havde han endog overtaget Ledelsen af en Jernbane og af nogle Kulminer i Frankrig¹. Efter sin Afsked fra Hæren 1841 gik han over i praktisk Virksomhed og arbejdede dels for egen Regning, dels for andre. Desuden havde han hjemme og især paa sine Udenlandsrejser mere end nogen anden haft Lejlighed til at omgaas alle Slags Mennesker lige fra Fyrster og ned til den simple Bonde og Arbejder; derved var han kommet i Besiddelse af en omfattende Menneskekundskab. — Tschernings eget Ungdomsliv havde givet ham en prak-

¹ Om Tschernings Udbytte af sine Ophold i Paris se mine Afhandlinger i »Danske i Paris gennem Tiderne. Under Redaktion af Frans v. Jessen«. I (1936), 308 og II (1938), 43—46.

tisk-realistisk Indstilling over for Tilværelsens Mangfoldighed. Ikke underligt, at han ringeagtede Dannelse og Kundskaber, der alene beroede paa Tilegnelse gennem Bøger! Dette var en af Hovedaarsagerne til Modsætningen mellem ham og de liberale Førere.

Et andet vigtigt Problem, der trænger sig paa, naar det drejer sig om Tscherning, er: hvilke var hans Statsideer? Tormod Jørgensens Bog giver et godt Indblik i Tschernings mange og særprægede Ideer; derimod træder det ikke altid tydeligt frem, hvorledes han var kommet til Erkendelse af disse; ofte begrundes det heller ikke, hvorfor han til Tider afveg fra dem. Lad os først betragte Tschernings forfatningsmæssige Ideer!

Det er uden for al Tvivl, at Begivenhederne 1807 og 1814, Slesvigholstenernes Krav og Enevældens Evneløshed fremkaldte Frygt hos Tscherning med Hensyn til Danmarks Fremtid og derved blev bestemmende for hans Stilling til Forfatningsspørgsmaalet. Tormod Jørgensen paaviser, at Tscherning allerede i 1817 i et Brev til Faderen udtrykte sit Had til den absolute Kongemagt, ikke mod Kongens Person¹. Under sit Ophold i Schweiz 1834 erkendte han, at Folk med forskelligt Sprog godt kunde leve sammen i god Forstaaelse i en føderalistisk Stat; derved opstod hos ham den ejendommelige »Samstatstanke« — »ledestjernen i Tschernings politik«². Han tænkte sig dengang det danske Rige inddelt i fem »Kantoner«: Sjælland, Fyn, Jylland, Slesvig og Holsten, hver med udstrakt Selvstyre, hvorimod Fællesstyret skulde indskrænkes til det absolut nødvendige. Saaledes var hans Standpunkt før 1848: Enevældens Afskaffelse, Tilvejebringelsen af en Samstat og i Overensstemmelse med hans Had til Klasseforskelle Stændervalgets Afskaffelse.

Tilsyneladende foretog Tscherning en Svingning i Begyndelsen af 1848, idet han var en af de 45 Mænd, som den 23. Februar krævede en Fællesforfatning for Danmark og Slesvig; men man maa give Jørgensen Ret i, at Tscherning herved næppe havde forstaaet ganske det samme som de andre 44.³ Allerede

¹ Jørgensen, 19.

² Jørgensen, 54.

³ Jørgensen, 97.

umiddelbart efter sin Indtræden i Martsministeriet og senere som kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling viste han da ogsaa Tilbøjelighed til at ville give Slesvig en føderativ Stilling inden for Riget. Den føderalistiske Idé fornægtede sig ikke hos ham.

Selve Martsministeriets Grundlovsforslag fik Tschernings Tilslutning, skønt han hellere havde set en Udvikling af Kongeloven¹. Grunden til dette sidste maa søges deri, at han vel har været imod Absolutismen, men at hans Tilknytning til det 18. Aarh. — den oplyste Enevælde — altid havde bevaret en vis Sympati hos ham for en relativ stærk Kongemagt, dog i Forbindelse med et udpræget Folkestyre. Han hævdede, at enhver repræsentativ Forsamling maatte udtrykke sig gennem Majoriteter og Minoriteter; derfor skulde den »udelte Suveræniteten« blive hos Kongen, som naar det var nødvendigt skulde gøre Brug af den i Form af et absolut Veto, og som skulde opfattes som Udtryk for Folkets Enhed². Paa en vis Maade har Tscherning og Grundtvig her en Del tilfælles; de ønskede begge en stærk Kongemagt forenet med et stærkt Folkestyre, saaledes som Grundtvig har udtrykt det i

»Kongehaand og Folkestemme,
begge stærke, begge fri,
de har haft i Danmark hjemme
mange Hundred Aar før vi.«

Ingen af dem kunde indse, at dette var en Illusion; Kongemagt og Folkemagt maa altid staa i et omvendt Forhold til hinanden, — de er omvendt proportionale. Trods Tschernings udpræget realistiske Indstilling var Romantikkens Tid saaledes ikke gaaet spurlost hen over hans Hoved.

Preussens og det tyske Forbunds Hjælp til Slesvigholstenerne samt andre Magters Indgriben i Striden, hvorved det dansk-tyske Spørgsmaal antog en international Karakter, bi-

¹ Jørgensen, 123.

² Jørgensen, 123, 136 f.

bragte Tscherning den Erkendelse, at hans Samstatsidés Gennemførelse under en eller anden Form var den Ordning, der bedst kunde tilfredsstillende alle Parter. I et lukket Folketingsmøde den 28. Juni 1850 priste han den føderative Ordning, »hvorved Statsdelenes Selvstændighed og Statshelets Højhed bedst kunde finde deres Fyldestgørelse, medens der ingen Fare var for Statens Styrke«¹. Og i et Brev af 14. September 1851 til B. Christensen skrev han: »Føderalismen er Tilfredsstillelsen af Stamme- og Sprognationalitetens Fordringer uden Kamp med Staten«². Endnu fastholdt han sin gamle Tanke om Rigets Inddeling i »Kantoner«, blot ikke som tidligere i fem, men i syv: Sjælland med Lolland-Falster, Fyn som Hovedstadskanton, Jylland, Bornholm, Island, Slesvig og Holsten-Lauenborg³.

Ud fra sin Samstatstanke hilste Tscherning Kundgørelsen af 28. Januar 1852 med Glæde. Han saa i den ikke blot en europæisk Nødvendighed, men ogsaa et Grundlag for Opfyldelsen af den føderative Idé. I Overensstemmelse med Kundgørelsen ønskede han en Rigsdag for hele Riget, som kun skulde varetage de virkelige Fællessager, og Landdage for de enkelte Landsdele, nemlig: Danmark med Island og Færøerne, Slesvig, Holsten og Lauenborg⁴ (Kantonsystemet har han saaledes opgivet). Januar-kundgørelsen blev fra nu af og til Krigen 1864 det faste Punkt i Tschernings Stilling til Forfatnings-spørgsmaalet: den skulde man fra dansk Side holde fast ved og søge at opfylde, fordi dens Indhold hovedsagelig dækkede over bestemte Aftaler, som Danmark havde truffet med Preussen og Østrig, og fordi den var anerkendt af disse og af Forbunds-dagen. Tscherning strakte sig til det yderste for at faa en Ordning paa Grundlag af Kundgørelsen. I Erkendelsen af, at det vilde være ugørligt at naa til et tilfredsstillende Resultat ved at lade den danske Rigsdag og de slesvigske og holstenske Provinsialstænder medvirke ved Tilvejebringelsen af en Fælles-

¹ Jørgensen, 173.

² Jørgensen, 178.

³ Jørgensen, 173.

⁴ Jørgensen, 182 ff.

forfatning, gik han endog med til, at denne skulde udstedes af Kongen uden Rigsdagens Medvirken; kun skulde denne beholde Retten til at afgøre Grundlovsindskrænkningens Ikrafttræden — Aarsagen til Bruddet mellem ham og Størstedelen af Bondevennerne i Foraaret 1854. Tscherning bøjede sig endog for Forordningen af 26. Juli 1854 (en Fællesforfatning) og modtog Stillingen som kongevalgt Rigsraad. Vel fandt han meget at udsætte paa denne Forfatning, men han var tilfreds med den store Indflydelse, der tildeltes Kongen. Han saa jo nemlig i Kongemagten — hvad Jørgensen rigtigt fremhæver — »ikke en blot formel, men en reel statsmyndighed, ja under farlig strid mellem landdelene den eneste uomstridte og af alle anerkendte myndighed, til hvem man derfor i yderste nød kunde tage sin tilflugt«¹. Derimod fraraadede Tscherning paa næsten alle Punkter kraftigt Ministeriet Bangs Fællesforfatningsforslag — den senere Fællesforfatning af 2. Oktober 1855 — først og fremmest fordi den svækkede baade Kongens og Folkets Magt, men styrkede Regeringens. I 1861 udtalte han, at Oktoberforfatningens Fejl var, at man havde villet gøre Riget til en Helstat; men det blev kun en »Skinhelstat«, fordi der manglede en indre »objektiv Velvilje, som ikke for det første er at finde«². Hermed mente han, at Oktoberforfatningen ikke havde været i Stand til at danne Grundlaget for en i Aarenes Løb tiltagende Forstaaelse mellem Rigets to Nationaliteter, hvad »Samstaten« efter hans Opfattelse vilde have haft Mulighed for at tilvejebringe. Men Tschernings Samstatsidé havde med 1855 lidt et afgørende Nederlag.

Trods alt gav Tscherning ikke op. Han støttede de følgende Ministeriers Politik, ja gav endog Halls nølende Udenrigspolitik fri Bane, saalænge Kundgørelsen af 28. Januar 1852 ikke blev fraveget paa dansk Initiativ. Naar han billigede Halls Skridt til Holstens Udskillelse, var det kun, fordi dette skete under Pres fra Udlandets Side; men da Ministeriet Hall til sidst gik videre og søgte at fremskynde Udskillelsen ved Novemberforfatningen af 1863, stemte Tscherning imod denne. Han forud-

¹ Jørgensen, 339 f.

² Jørgensen, 332.

saa nemlig en Krig og dennes uheldige Udfald for Danmark; han havde aldrig troet paa Skandinavismens Betydning eller paa Hjælp fra Udlandet. I det hele taget bedømte han Danmarks Stilling rigtigt.

Under Forfatningskampen 1864—66 bekæmpede Tscherning paa det kraftigste Regeringens Forfatningsforslag og Kompromisset mellem de store og de smaa Bønder; han vilde bevare Junigrundloven med dens lige og almindelige Valgret, om end forbedret paa enkelte Punkter. Den reviderede Grundlov af 1866 betød et afgørende Nederlag for Tschernings Politik, ja for de Ideer, han ansaa for de mest betydningsfulde. Han erkendte selv sit Nederlag, ikke blot i Kampen for den politiske Lighed — thi han saa i den ny Grundlov »den dybeste Rod til en fortsat politisk Immoralitet, som ikke vil høre op i mange Aar« —, men ogsaa i Kampen for Styrkelsen af den danske Stat, da denne vilde blive undergravet ved Tilsidesættelsen af Bondestanden, som var »den største og bredeste Basis for en Stats rolige Tilværelse«¹.

Tscherning traadte hermed ud af aktiv Politik; men gennem Pressen virkede han fortsat for sine politiske Ideer, — for første Gang skildret af Tormod Jørgensen². Tscherning var i mange Henseender uenig med Det forenede Venstre; men da dette fremsatte Krav om Parlamentarismens Gennemførelse stillede han sig straks bag det, idet han hævdede, at »det parlamentariske Ministerium er den fornuftige Forudbetingung for enhver Stat, der er udstyret med en Repræsentation med besluttende Myndighed«, dog behøvede Kongen her i Danmark ikke »at holde sig til visse Partiledere«. Han paastod, at der, hvor Parlamentarismen mangler, »samler al Misfornøjelsen sig mod Kongepersonen, og denne synker til sidst sammen derunder«³. Dette vilde Tscherning hindre, da han — som tidligere nævnt — ønskede Kongen opfattet som et ophøjet Udtryk for Folkets Enhed.

¹ Jørgensen, 409 og 419 f.

² Jørgensen, 432 ff.

³ Jørgensen, 459.

Men Hensyn til Tschernings sociale Ideer — saaledes borgerlig Lighed — maa det kraftigt pointeres, at han er den mest udprægede Demokrat blandt de danske Statsmænd og Politikere i det 19. Aarh. Hans sociale Ideer havde deres Rod i den franske Revolutions Samfundsanskuelser, men blev næret i Barndomstiden ved Omgang med de nordsjællandske Bønder og paa Udenlandsrejserne; desuden blev ogsaa hans Syn paa Enevælden og paa Danmarks Fremtid bestemmende for hans senere Virken paa det sociale Omraade. Han erkendte, at det danske Statssamfund kun kunde styrkes ved Klassesdelingens Ophævelse og ved Dannelsen af en kraftig og dygtig Middelstand. Dette skulde ske ved at hæve Bondestanden op paa et højere socialt Niveau, dels ved Gennemførelsen af almindelig Folkevæbning (Værnepligt), saa ikke alene Landalmuen, men ogsaa Bybefolkningen skulde gøre Soldatertjeneste, og ved at tillade enhver menig Soldat alene ved sin Dygtighed at avancere op til den højeste Officerspost, dels og først og fremmest ved at skaffe Bondestanden større Oplysning og sikre den økonomisk Selvstændighed. Tscherning krævede i Overensstemmelse hermed de Forrettigheder, der knyttede sig til Adel, Titler og Rang, afskaffet og Bondefrigørelsen fortsat. Han virkede derfor for Skattelighed for privilegeret og uprivilegeret Hartkorn, for Afløsning af Gaardmands- og Husmandshoveriet og for Fæstets Overgang til Selveje eller til Arvefæste med en aarlig Afgift, bestemt efter Fæstets Handelsværdi. I Virkeligheden foretrak han det sidste, idet han rigtigt — Nutiden har givet ham Ret — paaviste, at »under selvejendom er prioritetshaveren den egentlige grundejer, mens den formelle ejer faktisk kun er lejer«. Interessant er hans Krav om, at Befolkningens selvstændige og kraftige Udvikling maatte gaa forud for de mulige tekniske Fordele ved Storgodser i Modsætning til Gaard- og Husmandsbrug. I denne Forbindelse opfordrede han Gaardmændene til ikke at udsondre sig fra Husmænd og Inderster.

Og Tschernings økonomiske og finansielle Ideer! Var det paa det sociale Omraade først og fremmest Lighedsideerne, Tscherning kæmpede for, saa var det paa det økonomiske Fri-

heden, hans Kamp gjaldt. Allerede tidligt havde han sluttet sig til Teorien om den liberale Økonomi, der byggede paa den fri Konkurrence; indadtil skulde herske Næringsfrihed, udadtil Frihandel. Denne Teori, der stillede Krav om Afskaffelse af Særrettigheder, Privilegier, Lavsvæsenet og Monopoler, stemte til lige godt med Tschernings Lighedsprincip. Baade i Folketinget og i Rigsraadet hævdede han, at alle Skranker i Næringslivet burde falde; saaledes var han en af de ivrigste for Næringslovens Gennemførelse i 1857. Angaaende Frihandelen fremhævede han, at Overgangen hertil dels var et teoretisk, dels et praktisk Spørgsmaal. Ud fra denne Anskuelse var det, at Tscherning i 1852—53 under Behandlingen af Forslaget om Toldgrænsens Flytning fra Ejderen til Elben af Hensyn til Holsten protesterede mod visse Toldsatsers Nedsættelse; og i 1862 talte han i Rigsraadet imod at foretage væsentlige Forandringer i Toldsatserne, dels paa Grund af Monarkiets daværende usikre Forhold, dels af Hensyn til den opløstrende Industri; han mente nu, at delvis Frihandel med lave Toldsatser var bedst. Det sidste viser, at Tschernings Syn paa Toldspørgsmaalet i Aarenes Løb havde forandret sig noget.

Med Hensyn til Statens Finanser indtog Tscherning altid det samme Standpunkt: Krav om størst mulig Sparsommelighed. Derfor fordrede han energisk Statsdriften og Embedsmændenes Antal indskrænket til det mindst mulige og var især paa Vagt ved Behandlingen af Lønnings- og Pensionslove.

Ogsaa og vel endnu mere paa det aandelige Omraade lededes Tscherning af sine Frihedsideer. Han var den utrættelige Forkæmper for Ytringsfrihed og for videnskabelig Aandsfrihed. Han ønskede »Universitetet frigjort for alle de lavsmæssige og tvingende Embedseksaminer, hvorved man giver en Mand Forrettighed paa Grund af det Stempel, han dér har modtaget, i Stedet for at han ene og alene skulde vinde Anerkendelse i Livets Fylde paa Grund af sin aandelige Dygtighed«¹; med andre Ord: han vilde det »latinske Lav« til Livs. Med Hensyn til Skolevæsenet — Almueskolerne og Latinskolerne — fordrede han

¹ Jørgensen, 349.

Undervisningen givet fri i videst mulige Udstrækning. Han ønskede en Folkekirke, der styrede sine egne Anliggender — fastslaaet i en Kirkeforfatning —, men hvis Midler bestyredes af Staten, saaledes at dens Indtægter og Udgifter opførtes paa den aarlige Finanslov; »den aandelige Kirke ... behøver ikke noget andet Fond end et Fond af Tro«. Han støttede dog Tanken om selvejende Kirker og ligeledes Kravet om, at anerkendte Trossamfund uden for Folkekirken inden for Sognet skulde have Adgang til dettes Kirke. Desuden krævede han, at enhver skulde have Lov til at slutte sig til hvilket Trossamfund han vilde.

Hvorledes var nu Tschernings Forhold til Ligheds- og Frihedskravet, d. v. s. hvilket af disse lagde han mest Vægt paa? Hidtil har man — altsaa ogsaa Historikerne — ment, at Tscherning foretrak Lighed for Frihed. Tormod Jørgensen paastaar derimod, at saavel Lighed som Frihed havde lige stor Betydning for ham¹; men man føler sig ikke overbevist af hans Fremstilling. I Kapitlet »Manden og hans gerning« skriver Jørgensen, at »friheden var for Tscherning næsten en livsbetingelse«; men i denne Forbindelse nævner han kun Tschernings Krav om Frihed paa det aandelige og økonomiske Omraade, derimod intet om hans Stilling til politisk Frihed². Og dog er det her, Tampen brænder. Derfor vilde det have været af Betydning, om Tormod Jørgensen havde behandlet dette Spørgsmaal indgaaende.

Ingen vil sikkert benægte, at Tscherning — hvad der for øvrigt ogsaa fremgaar tydeligt af Tormod Jørgensens Fremstilling — stod urokkelig med Hensyn til sine Krav, dels om Lighed, hvorved han forstod politisk og borgerlig, ikke aandelig og materiel Lighed, dels om aandelig og økonomisk Frihed. Anderledes stiller Sagen sig imidlertid, naar det drejer sig om hans Forhold til politisk Frihed. Enkeltmands- og Flertalsdiktatur var han en bestemt Modstander af; paa den anden

¹ Jørgensen, 392, 475 f.

² Jørgensen, 475 f.

Side hævdede han stedse, »at Frihed uden Lighed er Forret og er stedse blevet misbrugt«. — Men lagde han lige stor Vægt paa politisk Frihed og politisk Lighed? Man faar sine Tvivl, især naar man tænker paa Tschernings politiske Virken i 1852—55. Her skal blot peges paa hans ubøjelige Holdning over for Krigsminister Hansens Forsøg paa at gøre Udskrivningen af Soldater til et Fællesanliggende, hans i hvert Fald nogenlunde Tilfredshed med Fællesforfatningen af 26. Juli 1854, der næsten tilintetgjorde den politiske Frihed paa Fællesomraadet, og hans Modstand mod Oktoberforfatningen af 1855, der lagde mere Vægt paa politisk Frihed end paa politisk Lighed.

Endnu et vigtigt Problem knytter sig til Tscherning. Var han, som det er blevet hævdet baade af hans samtidige Modstandere og af mange senere Historikere, paradoksal og tillige inkonsekvent i sine Standpunkter? Man kunde have ønsket, at Tormod Jørgensen havde taget dette Problem op til nøjere Behandling, netop fordi det er af saa afgørende Betydning til Forstaaelsen af Personen Tscherning og af hans hele politiske Virksomhed.

Det maa indrømmes — ja, er endog blevet det af Tscherning selv —, at han i sine Taler ofte yndede at vække Tilhørernes Opmærksomhed ved at udslynge paradoksale Paasiande. Dette er imidlertid ikke det afgørende ved en Bedømmelse af Tscherning. Det afgørende er, om han i de vigtigste politiske Spørgsmaal baade i sine Taler og i sine Handlinger viste en udpræget Inkonsekvens, eller om der trods alt var faste Standpunkter og Principper, som han ikke fraveg.

Betragter man nøjere de Inkonsekvenser i Tschernings Politik, som fremgaar af Tormod Jørgensens og andre Historikers Skildringer, under følgende to Synspunkter: Tschernings Stilling til Kongerigets Forhold og hans Stilling til det danske Monarki som Helhed, saa forsvinder en stor Del af de ham paa-duttede Inkonsekvenser. Saa længe det drejede sig om Kongerigets egne Forhold — politiske, økonomiske og aandelige — holdt Tscherning gennemgaaende fast ved de Ideer, han havde

tilegnet sig i Aarene indtil 1848, især i Ungdomstiden, d. v. s. sine Friheds- og Lighedsideer; han optraadte saaledes her som en fuldblods Demokrat. Hans to faste Holdepunkter, som han under ingen Omstændigheder fraveg, var almindelig Valgret og almindelig Værnepligt; disse var Betingelsen for hans demokratiske Ideers Gennemførelse i Kongeriget paa det politiske, økonomiske og aandelige Omraade.

Ganske anderledes stillede han sig, naar det gjaldt hans Ideers Gennemførelse paa Fællesomraadet inden for Monarkiet. Her kan det nok ofte se ud, som han var inkonsekvent. Han begyndte under Enevælden som Samstatsmand. Men da Enevælden var ved at bryde sammen i Begyndelsen af 1848, sluttede han sig som før nævnt i Februar til Ejderstatstanken. Da de udenlandske Magter kort efter greb ind i Monarkiets Forhold, indsaa han Umuligheden af dennes Gennemførelse og vendte tilbage til sine tidligere Samstatsideer. Kundgørelsen af 28. Januar 1852 bestyrkede ham yderligere i disse. I sine Bestræbelser for at faa dem gennemført maatte han paa Fællesomraadet resignere med Hensyn til Kravet om gennemført Frihed og Lighed. Under Ministerierne Bluhme og Ørsted strakte han sig paa disse Punkter meget vidt i Eftergivenhed, især hvad Friheden angaar.

Tschernings oprindelige Sympati for Kongemagten gjorde det lettere for ham end for andre af de daværende frisindede at støtte disse Ministerier, saa længe de ikke søgte at drage de enkelte Landsdeles vitale »særlige« Sager ind under Fællesomraadet. Da saaledes Krigsminister Hansen i Strid med Kundgørelsen af 28. Januar 1852 og støttet af Premierminister Ørsted vilde gøre Udskrivningsvæsenet til et Fællesanliggende, erklærede Tscherning, at han vilde staa fast paa Kundgørelsens Grund, saa meget mere som Udskrivningssagen laa »paa Bunden af vor hele Samfundstilværelse«¹. Han forblev her ubøjelig. Derimod antog han Forordningen af 26. Juli 1854 som Grundlag for en Fællesstatsordning, først og fremmest fordi den fremhævede Kongemagten som Tyngdepunktet i Fællesstaten, der-

¹ Jørgensen, 216.

næst fordi dennes Repræsentation — Rigsraadet — sammensattes føderativt med Hensyn til Landsdele og Folketal, og fordi Valgene af de danske Medlemmer til Rigsraadet skulde foretages af det ved almindelig Stemmeret valgte Folketing, og endelig fordi de mange kongevalgte Medlemmer maatte forventes at forhindre Klager fra Hertugdømmernes Side over Kongerigets Overmagt. Kun ønskede han Fællesforfatningen udviklet i mere konstitutionel Retning ved at tildele Rigsraadet besluttende Myndighed i Lovgivnings- og Finanssager.

Helt anderledes stillede Tscherning sig over for Ministeriet Bangs Fællesforfatningsforslag — den senere Oktoberforfatning af 1855. Denne lagde Vægt paa at skabe en stærk Centralregering i Fællesstaten, ganske vist en konstitutionel; men denne Forfatnings Rigsraad skulde ikke have det føderative Præg som det tidligere, og hverken direkte eller indirekte skulde dets Medlemmer vælges ved almindelig Stemmeret. Da Oktoberforfatningen saaledes efter Tschernings Mening hverken gav Kongen eller Folket, hvad der tilkom dem, stemte han imod den — i nøje Overensstemmelse med sine Ideer angaaende en fremtidig Helstatsordning.

Halls Udenrigspolitik, der medførte Holstens og Lauenborgs gradvise Udskillelse af Helstaten, billigedes af Tscherning. Dette var imidlertid ingen Inkonsekvens i hans Politik. Han støttede kun Halls Politik med Hensyn til Holsten og Lauenborg, saa længe den var en Følge af Udlandets Krav. Da Hall gik videre og stillede mod Ejderstatens Oprettelse, satte Tscherning sig bestemt herimod og bekæmpede paa det kraftigste Forslaget til en Fællesforfatning for Kongeriget og Slesvig — den senere Novemberforfatning af 1863. Denne udelukkede nemlig Tschernings Samstatsidé og byggede paa et helt andet Grundlag end det, der var forudsat i Kundgørelsen af 28. Januar 1852.

Da Krigen 1864 ved Afstaaelsen af alle tre Hertugdømmer, saa kun det egentlige Kongerige Danmark blev tilbage, for bestandig skrinlagde Helstatstanken og Tschernings føderalistiske Idé, var der ikke mere nogen »europæisk Nødvendighed« eller nogen Januarkundgørelse at tage Hensyn til, og Tschernings

Politik mistede fra nu af sit Præg af Dobbeltthed og Inkonsekvens. Hans Politik bestemtes siden udelukkende af de demokratiske Ideer, som han altid havde fulgt, naar det gjaldt Kongeriget alene. Derfor førte han i Aarene 1864—66 en forbitret Kamp for Junigrundlovens Genindførelse paa alle Omraader.

Som det fremgaar af ovenstaaende, var Dobbelttheden i Tschernings Politik — i hvert Fald paa mange afgørende Punkter — ikke en Følge af Inkonsekvens, men Udtryk for Tschernings Realitetssans. Denne viser sig overalt i hans Rigsdagstaler og ved Afstemninger i Rigsdagen og Rigsraadet, hvor han ofte ikke fulgte sine tidligere fremsatte Ideer i fuld Udstrækning. Tscherning var saaledes en udpræget Realpolitiker — en Karakteristik, som man i høj Grad savner fremhævet hos Tormod Jørgensen.

Det er netop som Realpolitiker, at Tscherning adskiller sig fra de fleste nationalliberale Førere, der mere eller mindre var præget af Romantik. Han hengav sig saaledes ikke til Drømme om en sejrrig dansk Hær, ej heller om et skandinavisk Forbund eller om Hjælp fra andre Lande i Tilfælde af Krig med Preussen eller hele det tyske Forbund. Kun paa eet Punkt var der noget romantisk hos ham: hans Tanke om en Samvirken mellem en stærk Kongemagt og en stærk Folkemagt.

Tschernings realpolitiske Sans i Forbindelse med hans mægtige Personlighed bidrog overordentligt til de store Fremskridt i demokratisk Retning, som fandt Sted i hans Rigsdagstid (1848—66) paa det indenrigspolitiske Omraade. Her tænkes bl. a. paa Loven om almindelig Værnepligt, Valgloven til Folketinget, Lovene om Hartkornets Udjævning, Fæstefløsning, Hoveriets Afløsning og Jagtretten, Kommunallovene, Toldloven, Lovene om Næringsfrihed og Pressefrihed. Ved at have genoptaget det 18. Aarh.'s Landbolovgivning og ved at have bidraget til at præge den danske Lovgivning siden 1848 med den store franske Revolutions Friheds- og Lighedsideer er Tscherning mere end nogen anden dansk Politiker eller Stats-

mand blevet Formidleren mellem Fortid og Nutid. Ikke nok hermed! Han var tillige Seeren, den, der mere end nogen anden dengang saa, hvad det danske Samfund trængte til paa mangfoldige Omraader. Om mange af hans Tanker og Forslag har der senere staaet heftige Kampe; men de fleste er dog tilsidst blevet gennemført: Folketingsparlamentarismen, Nævningsinstitutionen, Nedlæggelsen af Københavns Befæstning, Lille Bælts- og Storstrømsbroen, Husmandslovene — blot for at nævne nogle; dog mangler endnu Tunnellen under Store Bælt og Kirkeforfatningen.
